

Prof. dr hab. Maria Romanowska

Szkoła Główna Handlowa

W Warszawie

O c e n a

**dorobku oraz osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych dr Krzysztofa Wachy
w związku ze wszczęciem postępowania w sprawie nadania Mu stopnia doktora
habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia**

Wstęp

Podstawą do oceny były przede wszystkim następujące prace i dokumenty przesłane przez Habilitanta:

1. Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych.
2. Wykaz opublikowanych prac naukowych i osiągnięć naukowo-badawczych.
3. Książka pt. „Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw” wskazana przez Habilitanta jako osiągnięcie wynikające z art. 16 ust 2 ustawy o stopniach i tytule naukowym.
4. Książka pt. „Przedsiębiorstwo rodzinne wobec wyzwań sukcesji” napisana wspólnie z A. Surdejem oraz 7 innych wybranych publikacji.

1. Krótka informacja o dr Krzysztofie Wachu

Dr Krzysztof Wach w 2001 r. ukończył studia magisterskie na kierunku *międzynarodowe stosunki gospodarcze i polityczne* na Wydziale Ekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego w

Krakowie. Po studiach został zatrudniony na etacie asystenta w Katedrze Przedsiębiorczości i Innowacji. W 2006 r. otrzymał stopień doktora nauk ekonomicznych w zakresie nauk o zarządzaniu po obronie rozprawy pt. „Wpływ otoczenia regionalnego na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w południowej Polsce” napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Małgorzaty Bednarczyk. Od 2007 r. dr Krzysztof Wach jest zatrudniony na etacie adiunkta w Katedrze Przedsiębiorczości i Innowacji. Od 2009 r. jest zatrudniony równoległe na stanowisku adiunkta w Instytucie Politologii Akademii Ignatianum w Krakowie.

2. Opinia o książce K. Wacha pt. „Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw” wskazanej przez Niego jako osiągnięcie wynikające z art. 16 ust 2 ustawy o stopniach i tytule naukowym

Recenzowana książka została wydana przez Wydawnictwo Naukowe PWN w 2012 r. Recenzentami wydawniczymi byli: prof. dr hab. Jan Rymarczyk i dr hab. Aleksandra Gawęł. Książka liczy 336 stron, składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i bibliografii.

Książka porusza problem z pogranicza ekonomii i nauk o zarządzaniu - rozwoju przedsiębiorstwa przez umiędzynarodowienie. Temat ten jest przedmiotem intensywnych badań na świecie, od kilkunastu lat również w Polsce. Dr Krzysztof Wach zawęził temat do grupy małych i średnich przedsiębiorstw i do procesów umiędzynarodowienia w obszarze Europy. O ile badania strategii małych i średnich przedsiębiorstw są bardzo często przedmiotem badań, o tyle rzadko, szczególnie w Polsce ogranicza się analizę umiędzynarodowienia do wymiaru europejskiego. Zamysł badawczy wydaje mi się bardzo ciekawy, bo analizując zmiany makrootoczenia polskich przedsiębiorstw w ostatniej dekadzie wyraźnie można zauważyć, że najsilniejszym bodźcem rozwojowym przedsiębiorstw polskich stało się wejście Polski do Unii Europejskiej.

We Wstępie dr Krzysztof Wach określił przyjętą w swojej pracy perspektywę badawczą jako obszar wspólny dla trzech teorii: przedsiębiorczości, internacjonalizacji przedsiębiorstwa i teorii rozwoju przedsiębiorstwa. Postawił dwa cele główne: cel koncepcyjny, którym jest „konceptualizacja i operacjonalizacja procesu europeizacji małych i średnich przedsiębiorstw, w tym konstrukcja modelu europeizacji przedsiębiorstwa w perspektywach makroekonomicznej i zarządczej” i cel badawczy określony przez Badacza

jako „empiryczna weryfikacja wpływu procesów europeizacji makroekonomicznej po akcesji Polski do Unii Europejskiej na poziom europeizacji i rozwój polskich przedsiębiorstw, w tym diagnoza poziomu intensywności oraz identyfikacja metod europeizacji mikroekonomicznej polskich przedsiębiorstw”. Dr Krzysztof Wach bardzo szczegółowo, z poszanowaniem zasad warsztatu naukowego, sformułował cele operacyjne oraz trzy problemy badawcze w formie pytań. W uproszczeniu badania mają odpowiedzieć na pytanie, jaki jest wpływ procesów europeizacji makroekonomicznej na poziom europeizacji polskich przedsiębiorstw, wybrane przez nich metody europeizacji, na ich konkurencyjność oraz rozwój i elastyczność. Dr Krzysztof Wach przełożył problemy badawcze na 21 hipotez, które zostały zweryfikowane w badaniach empirycznych.

Pierwsze trzy rozdziały książki mają charakter teoretyczno-koncepcyjny i są poświęcone krytycznemu przeglądowi literatury na temat rozwoju przedsiębiorstwa i procesów jego umiędzynarodowienia. W rozdziale 1 zatytułowanym „Konceptualizacja rozwoju małego i średniego przedsiębiorstwa” dr Krzysztof Wach omówił różne nurty i podejścia do problemu rozwoju przedsiębiorstwa. Dokonał typologii kryteriów klasyfikacji rozwoju i poruszył problemy pomiaru rozwoju małego i średniego przedsiębiorstwa wykazując specyfikę metod pomiaru różnych kategorii rozwoju w małym przedsiębiorstwie, gdzie analizy ilościowe muszą być w dużej mierze zastąpione analizami jakościowymi. Dokonał zestawienia i omówienia głównych konwencji pojmowania rozwoju małego i średniego przedsiębiorstwa. Rozważania tu przedstawione nie mają na celu, jak sędzę, epatowania czytelnika erudycją i zręcznością dysertacyjną Autora, ale stanowią punkt wyjścia do sformułowania autorskiego podejścia do modelu rozwoju małego i średniego przedsiębiorstwa.

Rozdział 2 pt. „Rozwój małego i średniego przedsiębiorstwa przez umiędzynarodowienie” jest ciekawą próbą stworzenia koncepcji umiędzynarodowienia małego i średniego przedsiębiorstwa. Specyfika uwarunkowań i strategii umiędzynarodowienia tego typu przedsiębiorstw powoduje, że znane modele internacjonalizacji przedsiębiorstw nie są odpowiednie do ich opisanie. Dr Krzysztof Wach wykorzystując literaturę na temat procesów umiędzynarodowienia małych i średnich przedsiębiorstw stworzył własną typologię modeli internacjonalizacji MSP, opisał te modele,

omówił problemy pomiaru internacjonalizacji tej grupy przedsiębiorstw, a wreszcie stworzył autorski model determinant i motywów umiędzynarodowienia MSP. Rozdział 2 pokazał wielość modeli internacjonalizacji przedsiębiorstw i ich ograniczoną przydatność w identyfikowaniu i pomiarze internacjonalizacji małych i średnich przedsiębiorstw, a także ewidentną lukę w teorii i badaniach, która badania Habilitanta miały wypełnić.

W rozdziale 3 zatytułowanym „Operacjonalizacja procesu europeizacji małych i średnich przedsiębiorstw” dr Krzysztof Wach, po osadzeniu swojego tematu w literaturze z zakresu teorii przedsiębiorstwa i teorii internacjonalizacji, skupił się na węższym problemie europeizacji MSP. O ile pojęcie internacjonalizacji, czy globalizacji przedsiębiorstwa jest używane w literaturze światowej od kilkudziesięciu lat, o tyle pojęcie europeizacji przedsiębiorstwa jest używane od niedawna. Habilitant pokazał genezę pojęcia europeizacji i różne podejścia badawcze to tego procesu. Wydaje mi się, że te ciekawe rozważania o politycznym wymiarze europeizacji można było pominąć, jedynie nawiązując do genezy procesu europeizacji przedsiębiorstwa. Właściwe, czyli związane z tematem rozprawy rozważania o europeizacji, zaczynają się dopiero w podrozdziale 4, gdzie Autor przeanalizował procesy internacjonalizacji i europeizacji w wymiarze ekonomicznym. Kluczowe znaczenie dla dalszych rozważań i badań ma autorski model europeizacji przedsiębiorstwa (rys. 3.15.), zawierający najistotniejsze zmienne i relacje między nimi. Dr Krzysztof Wach omówił tu strategię europeizacji MSP wyróżniając trzy wymiary tej strategii: przez delokalizację, przez ekspansję na nowe rynki z dotychczasowymi produktami, przez ekspansję na nowe rynki z nowymi produktami.

Rozdział 4 pt. „Unijna polityka wspierania rozwoju i europeizacji małych i średnich przedsiębiorstw” zawiera analizę zewnętrznych uwarunkowań europeizacji MSP, a właściwie jednego segmentu ich makrootoczenia – otoczenia polityczno-prawnego. Dr Krzysztof Wach omówił tu unijny system oddziaływania na przedsiębiorczość MSP, kierunki ewolucji tej polityki. Zaprezentował też ciekawe badania przeprowadzone w Europie nad internacjonalizacją i europeizacją MSP. Mimo, że badania te były przeprowadzone w różnym czasie i na różnych próbach przedsiębiorstw, dr Krzysztofowi Wachowi udało sformułować kilka istotnych wniosków dotyczących determinant, przebiegu i nasilenia tych procesów. Rozdział 4 odgrywa ważną rolę w pracy. Wnioski z tych badań są podstawą do postawienia

hipotez badawczych, w sposób naturalny stanowią punkt odniesienia do wyników badań polskich MSP przedstawionych w następnym rozdziale.

W rozdziale 5 zatytułowanym „Empiryczna analiza procesu europeizacji przedsiębiorstw. Badania eksploracyjne przedsiębiorstw z województwa małopolskiego” dr Krzysztof Wach przedstawił założenia metodyczne swoich badań i ich wyniki. Punktem wyjścia do budowy modelu badawczego stał się model europeizacji przedsiębiorstwa zaprezentowany w rozdziale 3. Z szerokiego modelu teoretycznego wybrano do szczegółowych badań następujące elementy: poziom globalizacji, metody internacjonalizacji, poziom i instrumenty europeizacji oraz cechy przedsiębiorstw: konkurencyjność, elastyczność i rozwój przedsiębiorstwa. Badania przedsiębiorstw zostały przeprowadzone na reprezentatywnej próbie 323 przedsiębiorstw prywatnych funkcjonujących w województwie małopolskim przed wejściem do Unii. Zastosowano metodą ankiety z pytaniami zamkniętymi. Fakt, że w próbie znalazły się przedsiębiorstwa różnej wielkości pozwoliło przy opracowaniu wyników pokazać specyfikę małych i średnich przedsiębiorstw na tle całej badanej zbiorowości i pokazać różnicę w strategiach MSP i dużych przedsiębiorstw. Jak można było się spodziewać, wskaźniki internacjonalizacji i globalizacji były dla MSP znacząco niższe niż dla dużych przedsiębiorstw, przy czym poziom europeizacji był wyższy niż internacjonalizacji. W szczególności poziom europeizacji był wyższy wśród przedsiębiorstw korzystających ze wsparcia instytucjonalnego UE. Badania pokazały też istnienie związku między motywami a poziomem umiędzynarodowienia polskich przedsiębiorstw. Bardzo ciekawe wyniki osiągnięto w badaniu metod europeizacji, a także poziomu elastyczności i konkurencyjności przedsiębiorstw przed i po wejściu Polski do Unii Europejskiej, a także w badaniu związków między typem elastyczności a rozwojem przedsiębiorstw. Dodatkowo przeprowadzono wywiady standaryzowane pogłębione z menedżerami ponad 100 przedsiębiorstw województwa małopolskiego w celu zbadania wpływu procesów europeizacji po akcesji na badane przedsiębiorstwami ustalenia obszarów pozytywnego i negatywnego wpływu tych procesów. Badania empiryczne przedstawione w rozdziale 5 pozwoliły na weryfikację hipotez badawczych i pełne zrealizowanie celu badawczego, jakim była empiryczna weryfikacja wpływu procesów europeizacji makroekonomicznej po akcesji Polski do Unii na poziom europeizacji i rozwój polskich przedsiębiorstw. Na pochwałę zasługuje staranność, z jaką Badacz postępował przy doborze próby badawczej, analizie

wyników przy zastosowaniu złożonych analiz ilościowych i jakościowych oraz swoboda i kreatywność w interpretacji wyników badań.

W Zakończeniu dr Krzysztof Wach rzetelnie rozliczył się ze zrealizowania celu teoriopoznawczego i badawczego podsumowując wyniki swoich studiów literatury i badań w formie zestawienia konkluzji teoriopoznawczych oraz wyniki własnych badań empirycznych w formie zestawienia tabelarycznego wyników weryfikacji hipotez badawczych. Zakończył książkę wskazaniem kierunków dalszych badań.

Uważam książkę dr Krzysztofa Wacha pt. „Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw” za niezwykle wartościową, a nawet wzorcową monografię naukową, w której zostały spełnione wszystkie wymagania stawiane monografiom naukowym: atrakcyjny, ważny naukowo i niedostatecznie zbadany problem badawczy, krytyczna analiza dotychczasowych osiągnięć teoretycznych i badawczych w zakresie wybranego tematu, skonstruowanie własnego modelu teoretycznego i badawczego, sformułowanie problemów badawczych i zaplanowanie i przeprowadzenie badań empirycznych, które byłyby w stanie zweryfikować hipotezy badawcze i wzbogacić teorię o wnioski poznawcze i metodologiczne wynikające z badań. Na szczególne wyróżnienie zasługuje erudycja Autora, swoboda, z jaką porusza się po światowej literaturze z zakresu ekonomii i zarządzania, dociera do wiedzy z baz informacyjnych i raportów i używa tej wiedzy instrumentalnie, do tworzenia własnego konstruktu myślowego, a także bardzo dobry warsztat nadawczy. Jest dojrzałym i samodzielnym badaczem ogarniającym problemy warsztatu naukowego na wysokim poziomie.

Znaczny wkład dr Krzysztofa Wacha do nauk ekonomicznych zaprezentowany w monografii „Europeizacja małych i średnich przedsiębiorstw” polega na opracowaniu autorskiej typologii różnych podejść do problemu internacjonalizacji przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki MSP, stworzeniu autorskiego modelu teoretycznego rozwoju MSP i modelu determinizmu europeizacji oraz procesów pokrewnych, opracowaniu autorskiego modelu europeizacji przedsiębiorstwa opartego na podejściu mikroekonomicznym i zarządczym, opracowaniu oryginalnej metodyki badania procesu europeizacji, a przede wszystkim na wzbogaceniu nauk ekonomicznych o wiedzę na temat realnych procesów europeizacji polskich przedsiębiorstw po akcesji do Unii

Europejskiej, determinant, motywów, strategii europeizacji i jej wpływu na efektywność przedsiębiorstw.

3. Opinia o pozostałym dorobku publikacyjnym

Dr Krzysztof Wach bardzo starannie przygotował „Wykaz opublikowanych prac naukowych i osiągnięć naukowo-badawczych” klasyfikując je według rodzajów i określając uzyskaną punktację każdej publikacji i swój wkład w przypadku publikacji zbiorczych. Załączył również zbiorcze zestawienie osiągnięć publikacyjnych i informację o parametryzacji cytowań. Nie załączył natomiast do oceny kopii wszystkich publikacji po doktoracie, a jedynie 8 wybranych publikacji.

Pod względem ilościowym dorobek dr Krzysztofa Wacha w zakresie publikacji naukowych jest bardzo duży i wynosi 63 pozycje, co daje bardzo dobry wynik aktywności publikacyjnej ponad 10 publikacji rocznie. Na dorobek ten składają się następujące grupy publikacji:

- 4 monografie, w tym 2 w języku angielskim,
- 35 artykułów w czasopiśmie naukowych, w tym 8 w języku angielskim,
- 22 rozdziały w monografiach naukowych, w tym 10 w języku angielskim,
- 2 redakcje monografii naukowych.

Większość publikacji została napisana samodzielnie przez autora. Internacjonalizacja dorobku jest duża, jak na polskie warunki – spośród 22 pozycji w języku angielskim 6 zostało opublikowanych zagranicą.

Tematyka publikacji wiąże się przede wszystkim z problem internacjonalizacji przedsiębiorstw i przedsiębiorczości rodzinnej. Uwieńczeniem dokonań Habilitanta w zakresie problematyki internacjonalizacji jest monografia habilitacyjna, a także dwie inne monografie i kilkanaście artykułów. Tematyka przedsiębiorczości rodzinnej jest przedmiotem monografii „Przedsiębiorstwa rodzinne wobec wyzwań sukcesji” napisanej wspólnie z Aleksandrem Surdejem i wydanej w 2010 r. przez wydawnictwo Difin. Książka została napisana w ramach realizacji projektu MNiSzW i jest ciekawą próbą usystematyzowania

dorobku teoretycznego i badań z zakresu problemu sukcesji w firmach rodzinnych i zaprezentowania własnych badań nad uwarunkowaniami i praktyką rozwiązywania problemu sukcesji w polskich przedsiębiorstwach w oparciu o własną metodykę badania problemu.

Pozostałe publikacje koncentrują się na problemach europejskiej integracji gospodarczej oraz na problemie oddziaływania otoczenia na przedsiębiorstwo i przedsiębiorczość. Siedem publikacji przedstawionych do oceny dotyczy różnych obszarów zainteresowań Habilitanta. Trzy artykuły zostały opublikowane w ogólnopolskich czasopismach polskich „Organizacji i Kierowaniu” oraz „Przeglądzie Organizacji”, jeden artykuł został opublikowany w „Zeszytach Naukowych UE w Krakowie”, jeden w zagranicznym czasopiśmie „Economia Marche – Journal of Applied Economics”, trzy to rozdziały w monografiach wydanych w Polsce. Wszystkie są napisane na dobrym poziomie naukowym i wnoszą własny wkład Autora w postaci dyskusji naukowej i prezentacji własnych badań.

Dorobek publikacyjny dr Krzysztofa Wacha oceniam zdecydowanie pozytywnie ze względu nie tylko na jego rozmiary ilościowe i punktację oraz indeks cytowań, ale ze względu na jego dobrą jakość naukową, zamieszczenie ich w dużej części w wydawnictwach o zasięgu ogólnokrajowym o dobrej renomie, a także ze względu na znaczący poziom internacjonalizacji.

4. Ocena działalności naukowo-badawczej, eksperckiej i dydaktycznej

Aktywność naukowa dr Krzysztofa Wacha polega nie tylko na aktywności publikacyjnej, ale także na dużym zaangażowaniu w prowadzenie badań i popularyzację ich wyników. Po doktoracie Habilitant uczestniczył w realizacji wielu projektów badawczych. W ramach konkursów międzynarodowych uczestniczył w projekcie finansowanym przez OECD i projekcie finansowanym przez Ministerstwo Edukacji Republiki Słowacji. Był kierownikiem jednego i uczestnikiem pięciu grantów MNiSzW oraz jednego projektu uczelnianego. Ponadto uczestniczył w dwóch projektach międzynarodowych o charakterze badawczo-edukacyjnym i w pięciu uczelnianych badaniach statutowych. Na wyróżnienie zasługuje duża

aktywność dr Krzysztofa Wacha we współpracy międzynarodowej zarówno naukowej, jak i edukacyjnej.

Aktywność Habilitanta w środowisku naukowym wiąże się też z Jego udziałem w licznych konferencjach polskich i międzynarodowych, na których wygłosił wiele referatów, z uczestnictwem w komitetach i redakcjach naukowych, członkostwem w międzynarodowych i krajowych organizacjach i stowarzyszeniach, recenzowaniem artykułów. Wiedza i doświadczenie pozwalają dr Krzysztofowi Wachowi na prowadzenie działalności doradczej i eksperckiej oraz popularyzacji wiedzy ekonomicznej m.in. w postaci artykułów w prasie gospodarczej.

Pozytywnie oceniam także działalność dydaktyczną dr Krzysztofa Wacha. W dwóch uczelniach prowadzi zajęcia na studiach licencjackich i magisterskich w języku polskim i angielskim, wypromował prawie 60 prac magisterskich, prowadzi szkolenia biznesowe dla studentów, współpracuje ze studenckimi organizacjami. Jest autorem podręczników i materiałów dydaktycznych dla studentów i współautorem programów dydaktycznych.

Dr Krzysztof Wach został wyróżniony dwukrotnie nagrodą Rektora za osiągnięcia w dziedzinie dydaktyki i dziewięciokrotnie za osiągnięcia w dziedzinie naukowej

5. Konkluzja

Moja ocena dorobku i osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych dr Krzysztofa Wacha jest bardzo pozytywna we wszystkich aspektach Jego działalności. Stwierdzam, że spełnione zostały wymogi *Ustawy o tytule i stopniach naukowych oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki* z dnia 14 marca 2003 roku z późniejszymi zmianami i dr Wach zasługuje na nadanie Mu stopnia doktora Habilitowanego w dziedzinie nauk ekonomicznych w dyscyplinie *ekonomia*.

W recenzji zgłaszam sugestię pod adresem władz Wydziału Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie nagrodzenia dr Krzysztofa Wacha za osiągnięcia w dziedzinie naukowej.

Warszawa 19 kwietnia 2013